

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUSAL GÜVENLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ: ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER¹

Zeynep ARIÖZ*

ÖZ

Küreselleşme, dünyanın karşılıklı bağımlılığı ve ekonomilerin, halkların, kültürlerin giderek artan entegrasyonunu tanımlamak için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak, küreselleşme ulusal ve uluslararası güvenliğin dönüşümü üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özel askeri şirketler, küreselleşme sürecinin yeni fenomenlerinden bir tanesidir. 1990'lardan itibaren çatışma alanlarında özel askeri şirketlerin sayısı hızla artmaktadır. Özel askeri şirket endüstrisinin yükselişi, devletin geleneksel güç kullanma tekelinde derin bir değişiklik yaratmıştır. Ancak, çalışma ulus devletin küreselleşme sürecinde zarara uğratmaktan daha çok geleneksel rollerini hem ulusal hem uluslararası düzeyde yeni bir güvenlik modeli ile değiştirerek yeniden yapılandırıldığını ileri sürmektedir. Devletler, küreselleşme sürecine özel güvenlik sektörü ile işbirliğini güçlendirerek ve ortak güvenliği takip ederek karşılık vermiştir. Çalışmanın amacı küreselleşme çağında özel güvenlik endüstrisinin desteğiyle birlikte devletlerin hala güvenliği sağlayan önemli aktörler olduklarının altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Özel Askeri Şirketler, Uluslararası Güvenlik.

Jel Kodları: F60, F50, F51.

TRANSFORMATION OF NATIONAL SECURITY IN THE GLOBALIZATION PROCESS: PRIVATE MILITARY COMPANIES

ABSTRACT

Globalization is the term used to define the process of growing integration of populations, cultures, economies and interdependence of world. In general, globalization has a significant effect on transformation of national and international security. The Private Military Company (PMC) is one of the new phenomenon of the globalization process. Number of private security companies have grown rapidly in conflict zone since 1990s. The rise of the PMC industry makes a profound change in the traditional state monopoly of the use of force. However, the study asserts that the globalization process does not undermine nation state, but rather reconstitute it by altering traditional roles for a new model of security, both nationally and internationally. States have responded to globalization process by pursuing cooperative security and by enhancing collaboration with private security sector. The aim of this study is to underline that states still are crucial actors to provide security with the assistance of private security industry in the globalization era.

Key Words: Globalization, Private Military Company, International Security.

Jel Codes: F60, F50, F51

¹ Makale, 28-29 Kasım 2016 tarihli IIIV. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi'nde sunulan tebliğin gözden geçirilmiş ve güncellenmiş halidir.

* Dr. Öğretim Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, zarioz@bandirma.edu.tr

1. GİRİŞ

Küreselleşme, günümüz dünyasında ortaya çıkan köklü toplumsal ve ekonomik değişimleri anlamlandırma bağlamında, tartışmalı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tartışmaların önemli bir bölümünün, daha çok küreselleşmenin verili bir kavram olup olmadığı, bir veya bir grup güçlü devletin uygulamaya soktuğu bir proje mi, yoksa kaçınılmaz, doğal, evrimsel bir süreç mi olduğu üzerine yoğunlaştığını söyleyebiliriz (Modelska, Devezas, Thompson, 2008). Küreselleşmenin, doğrudan modernitenin bir sonucu olduğu çıkarımı ile aksine onu çok daha eskiye, tarihsel bir arka plana dayandıran görüş arasındaki tartışma da literatürün önemli bir diğer bölümünü oluşturmaktadır (Robertson, 1992; Giddens, 1991; Walters, 1995:38-64). Küreselleşme ve ulus devlet ilişkisine yönelik tartışmada ortaya çıkan ilk görüşler, ağırlıklı olarak devletin gücünü kaybedeceği, giderek işlevsizleşeceği üzerinedir (Creveld, 1999; Ohmae, 1995; Scholte, 2005). Bu bağlamda temel argümanlar, küresel güçlerin devletlerin otonomisini sınırladığı, devletin temel alanlarda sonuçları etkileyecek gücü ve otoritesinin artık kalmadığı ve sosyal, ekonomik problemleri çözmeye yönelik, geçmişteki kadar yeterli kaynak ve kapasiteye sahip olmadığı çerçevesinde şekillenmiştir (Bisley, 2007:63). Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde, devletin, denetleme, yönetme, düzenleme gibi işlevlerine atıf yapılarak, küreselleşme sürecinde ulus-devletin yok olmaya/sönümlenmeye başladığı yolundaki görüşler yerine, ulus-devletin temel nitelik ve işlevleri bakımından yeniden yapılandırıldığına dair görüşler ağırlık kazanmıştır. Bu yaklaşımlar, devletin sonunu ilan etmek yerine, kendi zamanlarının politik ekonomik, kültürel, askeri koşullarının bir ürünü olduğu iddiasıyla devletlerin, ulusal ve uluslararası alanda değişen rollerine odaklanmışlardır (Krasner, 1999; Gilpin 2001; Hirst, Thompson ve Bromley, 1996). Bu bağlamda, devletin hiçbir zaman durağan olmadığı, başarısının veya başarısızlığının ise onun değişen koşullarda nasıl başa çıktığı ile ilgili olduğu savunulmuştur. (Bisley, 2007: 56-81). Ekonomik düzeyde ulus üstü ağların, ulus devletle birlikte çalışması, devletin, küreselleşmeyi kendi avantajına kullanacağı ilişkiler içine girmesi, devletin sona erdiği değil, yalnızca rolünün değiştiği yönündeki yorumları güçlendirmiştir (Cerny, 2003: 63-66). Ulus devletin küreselleşme sürecine, dönüşerek entegre olduğu anlayışı ağırlıklı olarak kabul görmüştür. Modern devletin, gittikçe artan bölgesel ve uluslararası ağlar içinde olduğu, meşruiyetini, idari düzenlemeler aracılığı ile ihtiyaçları karşıladığı sürece sağlayabildiği kabul edilmekle birlikte, ulus devletin dönüşmekte, yeniden şekillenmekte olduğu ve uluslararası sistemde, -tek olmasa da- hala önemli bir aktör olmayı sürdürdüğü görüşü öne çıkmaktadır (Held ve McGrew, 2007: 27).

Bu çalışmanın amacı, ulus devlete geleneksel olarak atfedilen güvenliği sağlama ve bu bağlamda güç kullanma fonksiyon ve otoritesinin küreselleşme sürecinde uğramış olduğu değişiklikleri özel askeri şirketler özelinde ele almaktadır. Çalışmanın önceki birçok çalışmadan ayrılan yönü, özel askeri şirketlerin giderek artan kullanımını, bir yetki devrinden çok, ulus devletin güvenlik alanında yeniden yapılanması çerçevesinde değerlendirmesidir.

Çalışmanın ilk bölümünde geleneksel olarak ulus devlete atfedilen güvenlik fonksiyonu ele alınmakta ve küreselleşmenin yol açtığı yeni güvenlik kaygıları ve alanları, dolayısıyla değişen risk algısı tartışılmaktadır. İzleyen bölümde, özel askeri şirketlerin ortaya çıkışı ve üstlenmiş oldukları roller ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, ilk iki bölümde çizilen kavramsal çerçeve ve verilen olgulardan yola çıkılarak, özel şirketlerin, uluslararası güvenlik alanında üstlenmiş oldukları işlevlerin, ulus-devletin küreselleşme sürecinde yeniden yapılandırılmış olduğu iddialarını hangi düzeyde doğrulayabileceğini tartışılmaktadır.

2.KÜRESELLEŞME VE ULUS DEVLETİN GÜVENLİK FONKSİYONU

Uluslararası sistemin yapısına dair geleneksel realist görüş, uluslararası sistemi, devletlerin kendi güvenliğini, komşuları pahasına sağlamaya çalıştığı, sürekli olarak avantaj sağlamaya odaklandığı bir güç mücadelesi alanı olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede daimi barışa ulaşmak mümkün değildir. Uluslararası sistemin yapısına dair, Hobbes, Machiavelli, Rousseau gibi yazarların ortaya koyduğu bu olumsuz tablo, E.H. Carr ve Hans Morgenthau tarafından da paylaşılmış, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi neorealist çağdaş yazarlar tarafından da geliştirilmiştir (Baylis, 2001: 256-257).

Geleneksel realist görüşe göre devletler, anarşik uluslararası çevrede, ulusal güvenliğe ulaşmak için kendi güç kapasitelerine dayanmak zorundadırlar. Bu çerçevede ulusal güvenlik, askeri güç, kontrol ve kapasite odaklıdır ve devlet, meşru şiddet kullanmaya yetkili tek aktördür. Klasik anlamda devletin 'dış' güvenlik algısı da, sınırlara yönelik tehditler üzerine şekillenmiştir. Ancak küreselleşme süreci, bu çerçevede teknolojik gelişmeler ve uluslararası ulaşımda yaşanan büyük kolaylıklar, siber saldırıdan, uluslararası terörizmden, bulaşıcı hastalıklara, göç ve insan trafiğine, finansal krizlerden, çevresel felaketlere, uyuşturucu ticaretine kadar geniş bir yelpazede devletleri, sınırları aşan çoklu tehditlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bir başka deyişle, küreselleşmenin ulusal ve uluslararası ayırımını bozan etkileri, geleneksel manada risk kavram ve algılarını değiştirmeye zorlamakta, bu durum ulus devlete atfedilen güvenlik fonksiyonuna dair birtakım sonuçları da beraberinde getirmekte ve geleneksel güvenlik kavramının sınırlarını zorlamaktadır (Thomas, 2007: 128). Etkileri bakımından artık doğdukları yerde kalmayan, hesaplanamayan, görünmeyen, sınır tanımayarak *bumerang* etkisi yaratan riskler, eski risk algısını tartışmaya açmaktadır. Yeni tehditler, ulusal sınırlar gibi klasik kategorileri geçersizleştirmektedir (Beck, 2011: 27-29). Ancak yeni riskler, devlet dışı aktörler, pazar, sosyal güçler, yoğun ekonomik değişim ve hızlı bilgi akışı, devletin otonomisini ve kapasitesini –her zaman azaltmamakla birlikte- değiştirmektedir (Kirshner, 2006: 24). Devletler, yoğunlaşan ulus üstü ağları ve iletişim kanallarını, iç güvenliğine yönelik gözetim ve denetim fonksiyonu yararına kullanabilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği EURODAC (European

Asylum Dactyloscopy Database)² sistemi ile mültecilerin parmak izlerinden oluşan bir veritabanı sistemi kurmuştur. Sistem mültecilerin takip ve denetimini yapmakta ve yasal olmayan sınır geçişleri tespit edilmektedir. Benzeri birçok uygulama ile ulus devletler sınırlarını daha etkin korumaya devam etmektedirler.

Devletlerin küreselleşme sürecinde, uluslararası güvenliğe yönelik davranışlarını dönüştürmesine sebep olan başka bir olgu da Soğuk Savaş'ın sona ermesidir. Soğuk Savaş'ın sona erdiği ve küreselleşme sürecinin yoğunlaştığı bu dönemde, modern orduların sahip olduğu yüksek tahrip kapasitesi, geleneksel anlamda bir devletler arası savaş ihtimalini düşürmüştür. Etnik veya dinsel kimlik hareketlerinin tetiklediği çatışmalar, düşük yoğunluklu savaşları öne çıkarmıştır (Ripsman ve Paul, 2005: 201). Burada devletler güvenlik önceliklerini, zayıf devletlerle, isyancı güçler arasında gerçekleşen savaflara doğrudan dâhil olmamak ve ordularını küçültmek şeklinde değiştirmişlerdir. Devletler, silahsızlanma girişimleri, diğer ülkelerde konuşlanan askeri üslerin ve birliklerin sayısının azaltılması, savunma bütçelerinde azaltma, bölgesel temelde silahlanma girişimlerinin artırılması gibi politika değişiklikleri ile güvenliği, küreselleşme sonrası gerçeklerine uygun olarak yeniden yapılandırma çabası içindedirler (Efegil ve Musaoğlu, 2009: 8-9).

Devletler, ulusal güvenlik yapılarını, ulusal ve uluslararası seviyede gerçekleşecek olan ortak bir güvenliğe yönelik yeniden düzenlemektedirler. Avrupa Birliği başta olmak üzere, görece istikrarlı güvenlik ortamları sunan bölgesel organizasyonlara dâhil olmaktadır (Ripsman ve Paul, 2005: 203). Küreselleşme sürecinde çok az devlet güvenlik stratejilerini tarafsızlık ya da tek taraflılık üzerine kurabilmektedir. Ulusal güvenliğin artık kolektif ve çok taraflı olması ve çatışmanın değişen doğası ile ilişkili olarak, organize şiddet küreselleşmektedir. Dahası devletler, şiddet kullanma tekeliyi paylaşacakları yeni yapılanmalara girmektedirler (Held ve McGrew, 2007:24). Çalışma, bu çerçevede, devletin güvenlik fonksiyonunun yeniden yapılanma biçimlerinden biri olan özel askeri şirketlere odaklanacaktır.

3. DEVLETLERARASI ÇATIŞMANIN YENİ AKTÖRLERİ: ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

21. yüzyılda savaş alanlarında yeni olan en önemli unsur, devletin bir takım sözleşmeler yoluyla hizmet satın aldığı, herhangi bir devletin ordularına bağlı olmayan, özel askeri şirketlerdir. Söz konusu şirketler, öncelikle tüzel kişiliğe sahip olmaları, hiyerarşik bir organizasyon niteliği taşımaları, hükümetlerle yasal sözleşmeler imzalamaları, açık küresel bir pazarda faaliyet göstermeleri ve çok sayıda müşteriye geniş çapta hizmet sunmaları bakımından paralı askerlerden ayrılmaktadırlar (Singer, 2001/2002: 7).

Daha önce devletin, ordusu yoluyla sunduğu personel, lojistik, operasyonel destek, eğitim gibi hizmetleri veren, özel askeri şirketler, çok sayıda müşteriye geniş bir hizmet yelpazesi sunarlar. Bu

² EURODAC, Avrupa Birliği tarafından 2003 yılında uygulamaya sokulmuştur. Söz konusu sistem mültecilerin parmak izi verilerini merkezi bir veritabanında işlemekte ve üye devletler arasında bu verilerin iletimini sağlamaktadır.

şirketler, saldırı hedefli, ağır silahlı ve operasyonlara katılan şirketler olarak, özel güvenlik şirketlerinden ayrılırlar. Özel askeri şirketlere örnek olarak, Executive Outcomes, Control Risk Group, Defence Systems Ltd, Sandline International, Gurka Security Guards verilebilir.

Tablo 1. Özel Askeri Şirketlerin Örnekleri, Faaliyetleri ve Ana Kullanıcılar

Sunulan Hizmetler ve Faaliyetler	Örnek Şirketler	Hizmet Alan Ana Kullanıcılar
Savaş ve Operasyonel Destek	Executive Outcomes Sandline International Gurkha Security Guards	Hükümetler
Askeri Destek ve Eğitim	DSL, MPRI, Silver Shadow, Levdan, Vinnel, BDM	Hükümetler
Silah Tedariki	Executive Outcomes Sandline International,Levdan	Hükümetler
İstihbarat	Control Risk Group, Kroll, Saladin, Dyncorp.	Hükümetler, Çok uluslu Şirketler
Güvenlik ve Suç önleme Servisi	DSL, Lifeguard, Group 4, Control Risk Group, Gurkha Security Guards Gray Security, Coin Security	Çok Uluslu Şirketler, İnsani Yardım Kuruluşları
Lojistik Destek	Brown & Root, DynCorp, Pasific Architects and Engineers (PAE)	Barişi Koruma Faaliyetleri, İnsani Yardım Kuruluşları

Kaynak: Green Paper, (2002) "Private Military Companies: Options For Regulation", Foreign Affairs Committee of the House of Commons, London Stationery Office, s.10
<https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2002/mercenaries.pdf>

Profesyonelleşen gönüllü askerlerden oluşan bu kuruluşlar için çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Örneğin Sarah Percy, (2009: 58-59) özel askeri şirketleri üç grupta toplamıştır:

1) Operasyonel ve taktik: Bu şirketler fiilen savaşa katılmaktadırlar, silah sistemleri ve bunları kullanacak personeli sağlamaktadırlar.

2) Güvenlik ve Koruma: Bu tür şirketler konvoyları, kişileri, ikmal noktalarının güvenliğini sağlarlar.

3) Danışmanlık ve eğitim: Savaş için gerekli bilgi ve teknikleri öğretir ve orduları eğiten şirketler bu gruba dâhildirler.

Peter Singer'ın sınıflandırmasında ise savaşa yeteneğine sahip askeri şirketler, danışmanlık ve eğitim hizmeti verme yeteneğine sahip askeri danışmanlık şirketleri ile lojistik ve hizmet desteği sağlama yeteneğine sahip, askeri destek şirketleri bulunmaktadır (Singer, 2003: 92-100). Bu şirketler, devletlerle olan ilişkilerini sözleşmeler ile yürütmektedirler ve konvoyların korunmasından, stratejik bölgelerin kurtarılmasına kadar geniş bir alanda görevler alabilmektedir (Yalçınkaya, 2006: 247-278).

4. DEVLETİN GÜVENLİK FONKSİYONUNUN YENİDEN YAPILANMASI:

Günümüzde devletler, güvenliği sağlamak adına devlet dışı aktörlere başvurumaktadırlar. Devletin birçok güvenlik ve askeri fonksiyonun özelleşmesi, küreselleşme sürecinde, neo-liberal ekonomik reformların yükselmesi ile yakından ilgilidir (Gathii, 2009-2010: 7). Özel askeri şirketlerin ortaya çıkışı, bu çerçevede dört temel gelişmeye bağlanmaktadır: Bu gelişmelerden ilki, uluslararası ilişkilerde devletin işlevlerinde özelleştirme ve dışardan kaynak kullanımına yönelik normatif değişimdir. İkincisi, toplumsal sözleşmeyi yerine getiremeyen başarısız devletler iken üçüncüsü, Soğuk Savaşın ardından uluslararası güvenlik bağlamının değişmesi ve yeni tehditlerin yeni talepler ve nihayetinde yeni pazar fırsatları yaratmasıdır. Son ve üçüncüye bağlı olarak “Somali Sendromu” olarak simgeleşen uluslararası toplumun isteksizliği ile beraber BM'nin yetersizliği, alternatifler aramayı kolaylaştırmıştır (Small, 2006: 19).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile askeri güçlerin, arz ve talebine dair değişimler, etnik çatışmaların güvenliğe dair önemli bir tehdit oluşturması, orduların küçülmeye başlaması, silah stoklarının piyasaya açılması, devletlerin, ulusu aşan, çoklu tehditlere karşı karşıya kalmaları ve bu istikrarsızlık alanlarına devletlerin müdahale biçimlerini değiştirmeleri, özel askeri şirketlerin kurulmasına yönelik küresel bir talep yaratmıştır (Zabcı, 2004: 29-30). 1990'larda görülen düşük yoğunluklu savaşlar ve eğitilmiş askeri hizmete yönelik bu talep, 1989 sonrası emekliye ayrılan ya da kapatılan birçok askeri birimden geriye kalan eğitilmiş askerlerle karşılanmıştır (Chesterman, 2008:38-39). Özel askeri şirketlerin dahil olduğu, çoğu zaman zayıf ya da başarısız olarak adlandırılan devletlerde, kimlik hareketlerinin tetiklediği, küresel bir finansmana sahip olan bu *yeni savaşlar* 20. yüzyılın sonlarında, özellikle Afrika'da ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkmışlardır (Kaldor, 2004: 1-2). Bu bağlamda, yeni savaş teorisyenleri, Batılı askeri kuvvetlerin, silahlı çatışmalarla ilgili olarak düşünme ve hazırlanma yollarını kesin olarak değiştirdiklerini ortaya koymaktadırlar (Schuurman, 2010: 89). ABD'den, Sierra Leone'a kadar devletlerin, özel askeri şirketlerle kurdukları ilişkiler, güvenlik davranışlarını ve ilgili kurumlarını, Soğuk Savaş sonrası ve küreselleşme çağının gerçeklerine uygun olarak yeniden yapılandırma çabaları bağlamında ele alınmalıdır. Bu yeni gerçekler, daha az sayıda asker, daha az sayıda deniz aşırı üs ve profesyonelleşen gönüllü askerlere bağımlı olmak şeklinde sıralanabilir (Enloe, 2006: 282).

Özel askeri şirketler, küreselleşme sürecinde, meşru hükümetlerle çalışan, kurumsallaşmış ve hiyerarşik yapıya sahip tüzel kişiler olarak, ulus üstü ağlarla buluşmuşlardır. Bu şirketler, uluslararası

hizmet sunmaktadırlar. Bu durumun sonuçları, devletlerin, geleneksel güvenlik davranışlarını değiştirmeleri bakımından önemlidir. Burada, devletin çatışma alanlarından çekilmesi değil, bu alanlara yeniden konumlanışını görmekteyiz. Ordunun fonksiyonlarının özelleştirilmesi, ilk bakışta, devletlerin kapasitelerini devretmesi şeklinde yansıs da, bu durum devletlerin, doğrudan stratejik çıkarlarının olmadığı çatışmalara dahil olmağdaki isteksizliklerinin de bir sonucu olarak değerlendirilmelidir (Chesterman ve Lehnardt, 2007:1). Örneğin, hem gelişmiş ülkelerin doğrudan müdahaleden kaçındıkları, hem de bölge ülkelerinin kendi güvenliklerini sağlamakta başarılı olmadıkları Afrika ve Asya'daki çatışma alanlarında, özel askeri şirketlere yoğun bir talep söz konusudur (Tangör ve Yalçinkaya, 2010:132). ABD ve İngiltere özellikle üçüncü dünyaya, Afrika'ya müdahalede bu şirketlere bel bağlamakta ve bu alandaki küresel pazar ABD ve İngiltere tarafından kontrol edilmektedir (Kinsey, 2006).

Çatışma alanındaki bazı faaliyetlerin, geleneksel ordudan, özel askeri şirketlere devredilmesinin, silahlı kuvvetlerin kullanılmasındaki kamu denetimini azalttığı ve meşru kuvvet kullanmada, geleneksel devlet tekelinde derin değişiklikler ortaya çıkardığı kabul edilmekle birlikte, özel askeri şirketlerin, kurulmuş oldukları ülkelerin *de facto* dış politika aracı haline geldikleri ve ülkeleri için savaşın siyasi maliyetini düşürdükleri söylenebilir (Yalçinkaya ve Türkeş, 2008: 82-83). Ancak, bu değişimi, küreselleşme sürecinde birçok özelleştirme örneğinde olduğu gibi, kamu fonksiyonlarının, özel sektöre devredilmesi eğilimi bağlamında ele almak gerekmektedir. Devlet, otoritenin geleneksel şekline, gözetimi ve yetkilendirmeyi temel alan yeni kontrol ve düzenleme biçimlerini içeren bir değişim süreci içindedir. Özel askeri şirketler de bu sürecin küresel anlamdaki tezahürleri olarak görülebilirler (Ortiz, 2004: 205). Devletlerin, belirli hizmetleri, özel askeri şirketlere devretmesi, etkinliği artırmak için özel şirketlerin, kamu hizmetlerine katılımından yana olan, 'yeni kamu yönetimi' eğilimi çerçevesinde anlaşılabilir. Nihayetinde, savunma ve güvenlik yönetimine katılan bu şirketler, yetki devriden öte, kamu-özel ortaklığı etrafında bir model oluşturmaktadırlar (Ortiz, 2010: 35-39). Burada devletler, çatışmanın değişen doğasına göre yapılanmış özel askeri şirketleri, tercih etmektedirler. Bu çerçevede, devletin güvenlik alanından tamamen çekilmesinden değil, yeniden yapılanmasından söz edebiliriz. Bu özel tedarik, devlet otoritesinin karşısında ya da ona düşman olarak değil, "katılımcı aktörler için ulaşılabilir, gücün çoklu şekilleri" olarak değerlendirilmiştir (Abrahamsen ve Williams: 2011: 88).

Devletlerarası örgütler de özel askeri şirketlerden yararlanmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler, 1990'da itibaren, özel askeri şirketlerin de dahil olduğu bir çok operasyon gerçekleştirmiştir. BM için özel askeri şirketler, verimli ve kolay ulaşılabilir olmaları çerçevesinde alternatif seçenek oluşturmuşlardır. Öyle ki BM tarafından Soğuk Savaş dönemi boyunca sadece 13 barış operasyonu gerçekleştirilmesine karşın, Soğuk Savaş sonrasında 57 barış operasyonu düzenleyebilmiş ve bu operasyonlarda özel askeri şirketlerden faydalanmıştır (UN, 2017). Özel askeri şirketler, barışı koruma operasyonlarında sabit güvenlik koruması, lojistik destek, mayın temizleme, patlayıcıların

etkisiz hale getirilmesi gibi hizmetler sunmaktadırlar. (Østensen, 2011: 15-16) BM Barışı koruma operasyonları ve insani müdahaleler için özel askeri şirketler “daha ucuz, hızlı ve iyi” bir çözüm mekanizması olarak öne çıkmaktadır (Global Policy Forum, 2012).

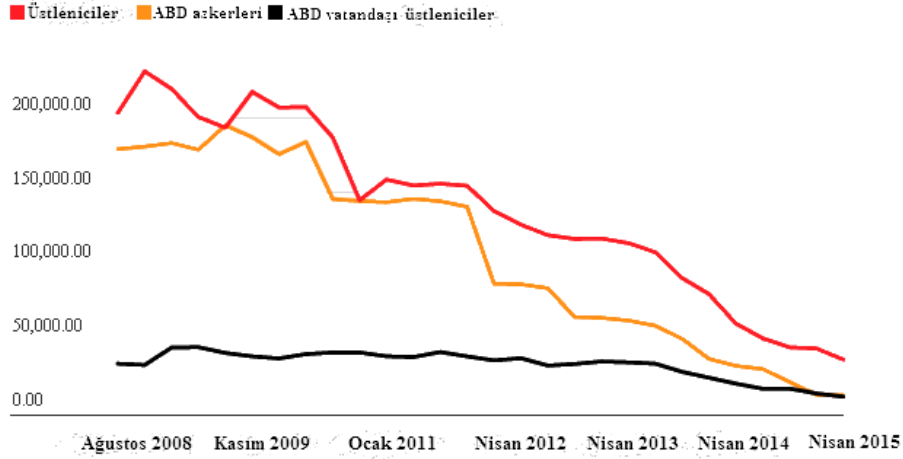
BM operasyonları için destek sağlamaları dışında, özel askeri şirketleri, devletler kendi avantajlarına kullanmaktadırlar. Bu şirketler, BM’nin dahililiyeti olmadan, devletlere kendi güvenlik hedeflerine ulaşmalarını sağlayacak desteği sunabilmektedir. Yine bu şirketler, politik tartışmalardan kaçınmak ve gerektiğinde hızlı aksiyonlar almak için devletler tarafından kullanılabilirler (Avant, 2004:154-157).

Irak savaşı, çok sayıda özel askeri şirketin aktif görev alması ve geniş bir hareket alanına sahip olması bakımından özel güvenlik endüstrisinin geldiği boyutun önemli bir örneğini teşkil etmiştir. 2003 yılından itibaren, Irak’ta 25 ten fazla özel askeri şirket görev almıştır. Bu şirketler, Irak polisini ve askerini eğitmekten, hükümet güçlerini, petrol alanlarını, tesisleri korumaya kadar çeşitli görevler üstlenmektedirler (Avant, 2005: 121). Öyle ki özel askeri şirketler Irak’ta, koalisyon üyelerinin her birinin sağladığı asker sayısından daha çok ve neredeyse ABD ile eşit sayıda askeri güç sağlamaktadır (Singer, 2004: 4).

Irak’a benzer şekilde Afganistan da özel askeri şirketlerin kullanımının en üst seviyede olduğu ülkeleri teşkil etmektedirler. Öyle ki Afganistan’da ve Irak’ta, Amerikan askeri birliklerinden daha fazla sayıda özel askeri şirket varlığı söz konusudur. ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı’nın 2008-2015 arasındaki yılları kapsayan verileri, ABD’nin Irak ve Afganistan’da giderek daha çok oranda özel askeri şirketten faydalandığını göstermiştir (Zenko, 2015; Elliott, 2009). ABD Savunma Bilim Kurulu’nun 2014 yılında sunduğu rapora göre Irak’ta toplamda 160.000 üzerinde özel askeri şirket çalışanı olduğu belirlenmiştir. Irak ve Afganistan’daki özel güçlerin sayısı, bölgedeki toplam askeri gücün yarısından fazlasına karşılık gelmektedir (Defense Science Board, 2014: 12-19).

Obama yönetimiyle birlikte Afganistan ve Irak’tan Amerikan birlikleri çekilme eğilimi gösterse de ABD’nin bu boşluğu doldurmak için giderek artan oranda özel askeri şirketlerle anlaştığı görülmektedir. (The Washington Post, 2016). ABD adına Irak ve Afganistan’da savaşanlar, büyük oranda Amerikalı da değildir. ABD Savunma Bakanlığı verilerine göre 2016 yılı itibariyle Afganistan’da savaşan özel askeri birliklerin sadece %33’ünü (8.837) Amerikan vatandaşları oluşturmaktadır (U.S. Department of Defence, 2016: 1).

Tablo 2. Irak ve Afganistan'daki ABD askerleri ve Savunma Bakanlığı Anlaşmalı Üstleniciler

Kaynak: Micah Zenko, "The New Unknown Soldiers of Afghanistan and Iraq," Foreign Policy, 29 Mayıs 2015
<http://foreignpolicy.com/2015/05/29/the-new-unknown-soldiers-of-afghanistan-and-iraq/>

Sözü geçen askeri şirketler başta ABD olmakla birlikte, Avrupalı ülkelerce de kullanılmaktadır. Bu haliyle özel askeri şirketler, bir Amerikan fenomeni değil küresel bir endüstri olarak ve dünyanın çeşitli bölgelerindeki çatışma alanlarında faaliyet göstermektedirler. Örneğin Macaristan, ordusunu NATO tekniklerine göre eğitmek için özel askeri şirketlere başvurmuştur. İsviçre, ordusunun üst düzeyine yönelik eğitimler için özel askeri şirketleri kiralamıştır. Ayrıca Avrupa devletlerinin, dışarıya asker konuşlandırmakta kamu desteği alamadıkları için bu şirketlere bağımlı oldukları söylenebilir (Singer, 2004: 3).

Özel askeri şirketlerden, güçlü devletler kadar zayıf ya da başarısız olarak nitelendirilen devletler de yararlanmaktadır. Şirketleri söz konusu devletlerin ulusal ordularına eğitim hizmeti sunmaktadırlar. Örneğin en bilinen askeri danışmanlık şirketlerinden Militarya Professional Resources Incorporated (MPRI), çoğunlukla emekli üst düzey Amerikan askerlerinden oluşan şirket, 1990'lar boyunca özellikle Balkanlarda etkin olmuş, Bosna Hersek ve Hırvatistan ordularına eğitim donat programı kapsamında hizmet sunmuştur. *Military Professional Resources Incorporated*, kırktan fazla ülkede hizmet vermektedir. Bosna Hersek, Tayvan, Makedonya, Ukrayna, bu ülkelerden bazılarıdır (New York Times, 2002).

Özellikle ülkesinde asayiş ve düzen sorunlarını çözemeyen hükümetler bu şirketlerden yararlanmaktadır. Papua Yeni Gine hükümeti, ülkede yaygın olan güvenlik problemlerine çözüm getirmek için, Güney Afrika'da Angola hükümeti, BM barış görüşmeleri çöktüğünde, UNITA isyancı hareketine karşı çatışmaya doğrudan dahil olacak Executive Outcomes şirketini kiralamıştır. Benzer şekilde, Sierra Leone'de ordu ve isyancı gerilla grupları arasındaki çatışmalarda hükümet güçlerini eğitmiş ve kontrolü tekrar ele geçirmelerinde aktif rol oynamıştır. Güney Afrika kökenli şirket, özellikle değerli maden ve petrol yataklarının tekrar hükümet güçlerinin kontrolüne geçmesini sağlamıştır (Pech, 1999: 81-109).

5. SONUÇ

Devletlerin, dinamik yapısı ve adaptasyon kabiliyeti göz önünde tutulduğunda, küreselleşmeyi, devletler için kaçınılmaz ve tahrip edici bir süreç olarak ele almak zorlaşmaktadır. Devletler bu sürecin unsurlarıyla işbirliği yapan, aktif ve rasyonel aktörler olarak değerlendirilmelidir. Çalışma bu dönüşümde, devletlerin sonunu ilan etmek yerine, sürece nasıl adapte olduklarını göstermeyi amaçlamıştır. Bu hedef, özel askeri şirketler üzerinden, devletlerin güvenlik fonksiyonlarının yeniden yapılanması çerçevesinde ele alınmıştır.

Savaşın değişen doğasına paralel olarak, cephede savaşacak geniş ordulara ihtiyacın azalması, ileri teknoloji unsurlarının yer aldığı savaşların uzmanlık gerektirmesi ve ülkelerin savaşın siyasi maliyeti altına girmek istememeleri, savaşın yeni bir unsuru olarak özel askeri şirketleri ortaya çıkarmıştır. Devletlerin özel askeri şirketlerle çalışmaları, küreselleşmenin dayattığı bir yetki devrinden çok, tercih ve ortaklık çerçevesinde değerlendirilmelidir. Özel askeri şirketler, devletlere birçok avantaj sunmaktadırlar. Özel askeri şirketler, devletlerin karşısına çıkan bürokratik, politik engelleri aşmaları bakımından daha kolay aksiyon almalarını sağlamaktadırlar. Yine bu şirketler, çatışma alanına uygun, ihtiyaca ve belirli uzmanlıklara yönelik, deneyimli personellerle çalışmaktadırlar. Ulusal güçler yerine bu şirketlerden yararlanan devletler, ayrıca politik maliyeti de en aza indirmektedirler. Oldukça esnek ve kısa sürede güvenlik hizmeti sunan bu şirketler vasıtasıyla devletler, daha hızlı hareket etme imkânına sahip olmaktadır. Bu şirketler, profesyonel personel, eğitim, lojistik, operasyonel destek, gibi hizmetler sunmanın yanı sıra, silahlı çatışma hukukuna bağlı olmamaları bakımından devletler için savaşın hukuki ve siyasi maliyetini de azaltmaktadırlar.

Güvenliğin özelleştirilmesi bir yetki devrinden öte, neoliberal dönüşümün bir parçası, kamu-özel ortaklığı eğiliminin bir yansıması olarak ele alınmalıdır. Bu çerçevede, özel askeri şirketler, devletlerin, devlet dışı aktörlerle işbirliğinin ve küreselleşen güvenlik alanında yeniden konumlanışının bir ifadesidir.

Günümüzde devletlerin, özel askeri şirketleri kendi ordularının bir parçası olarak kullanma eğilimleri sürmektedir. ABD, Irak'ta yararlanmış olduğu Blackwater özel askeri şirketi ile Suriyeli muhaliflere eğitim, güvenlik ve istihbarat konusunda destek vermesi için anlaşmıştır. Şirketin isim değiştirerek (*Academi*) Suriyeli muhalifleri eğitmek için bölgeye geçtiğini ve DAESŞ'e yönelik operasyonlarda YPG güçlerine bu şirketlerin eğitim verdiği WikiLeaks belgelerinde ortaya koyulmuştur. Şirketin, Irak'ta peşmergeye, Suriye'de ise PYD'ye askeri eğitim ve teknik silah kullanımı hususlarında danışmanlık yaptığı bilinmektedir. (Türkiye Gazetesi, 2016). Rusya'da benzer şekilde Suriye'deki operasyonları için Wagner isimli özel askeri şirketle sözleşme imzalamıştır. ABD Savunma Bakanı Ashton Carter, yakın bir tarihte Irak ve Suriye'de büyük yerleşim alanlarından ISID'i atmak için özel askeri şirketlere olan talebin artacağını açıklamış ve bu durumu "büyük bir iş" olarak tanımlamıştır. (U.S. Department of State, 2016).

Sonuç olarak devletlerin özel askeri şirketlerle çalışmaları, küreselleşmenin dayattığı bir yetki devrinden çok, tercih ve ortaklık çerçevesinde değerlendirilmelidir. Özel askeri şirketler, devletlere birçok avantaj sağlamaktadırlar. Şirketler, devletler için hızlı ve uzman çözümler sunmaktadırlar. Ulusal güçler yerine bu şirketlerden yararlanan devletler, ayrıca şiddetin siyasi, ekonomik ve hukuki maliyeti de en aza indirmektedirler. Bu çerçevede, özel askeri şirketler, devletlerin güvenlik alanından geri çekilmesinden çok, devlet dışı aktörlerle işbirliğinin ve küreselleşen güvenlik alanında yeniden konumlanışının bir ifadesi olarak anlam kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

Abrahamsen, R., Williams M. (2011) “Security Beyond the State: Private Security in International Politics”, New York: Cambridge University Press.

Avant, D. (2005) “Private Security Companies”, *New Political Economy*, 10(1): 121-131.

Avant, D. (2004) “The Privatization of Security and Change in the Control of Force”, *International Studies Perspectives*, 5(2): 153-157.

Baylis, J. (2001) “International and Global Security in the Post-Cold War Era”, (eds.) Baylis ve Smith, *The Globalization of World Politics: an Introduction to International Relations*, New York: Oxford University Press, 253-275.

Beck, U. (2011) “Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru”, 1.Baskı, İstanbul: İhaki.

Bisley, N. (2007) “Rethinking Globalization”, New York: Macmillan.

Chesterman, S. ve Lehnardt, C. (2007) “From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies”, *Public Law & Legal Theory Research Paper Series*, Paper 55.

Chesterman, S. (2008) “Leashing the Dogs of War: The Rise of Private Military and Security Companies”, *Public Law & Legal Theory, Research Paper Series*, 5(1): 36-45.

Creveld, M. V. (1999) “The Rise and Decline of State”, Cambridge: Cambridge University Press.

Efegil, E. ve Musaoğlu, N. (2009) “Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri”, *Akademik Bakış*, 2 (4): 1-24.

Enloe, C. (2006) “Manevralar”, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Gathii, J. T. (2009-10) “Commercializing War: Private and Security Companies, Mercenaries and International Law”, *Albany Law Schools, Legal Studies Research Paper Series*, 49.

Giddens, A. (1991) “The Consequences of Modernity”, Stanford: Stanford University Press.

Gilpin, R. (2001) “Global Political Economy”, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Held, D. ve Megrew, A. (2007) "Globalization and Anti-Globalization: Beyond Great Divide", Polity Press.

Hirst, P., Thompson, G. ve Bromley, S. (2009) "Globalization in Question", Third Edition, Cambridge: Polity Press.

Kaldor, M. (2004) "New and Old Wars Organized Violence in a Global Era", Cambridge: Polity Press.

Kinsey, C. (2006) "Corporate Soldiers and Interinational Security" London: Routledge.

Kirshner, J. (2006) "Globalization and National Security", New York: Routledge.

Krasner, S.D. (1999) "Sovereignty: Organized Hypocrisy", Princeton: Princeton University Press.

Modelski, G., Devezas, T. ve Thompson, W. R. (2008) "Globalization as Evolutionary Process: Modeling Global Change", London: Routledge.

Pech, K. (1999) "Executive Outcomes – A corporate conquest", (eds.) Jakkie Cilliers ve Douglas Frase, Peace, Profit or Plunder? The Privatisation of Security in War-torn African Societies, Institute for Security Studies, 81-109.

Percy, S. (2009) "Private Security Companies and Civil Wars", Civil Wars, 11(1):57-74.

Ohmae, K. (1995) "The End of Nation State: The Rise Regional Economies", New York: The Free Press.

Ortiz, C. (2004) "Regulating Private Military Companies: States and the Expanding Business of Commercial Security Provision", in Kees van der Piji et.al. (eds.) Global Regulation Managing Crises after the Imperial Turn, New York: Palgrave Macmillan, 205-219.

Ortiz, C. (2010) "The New Public Management of Security: the Contracting and Managerial State and Private Military Industry", Public Money& Management, 30(1): 35-41.

Østensen, Å. G. (2011) "UN Use of Private Military and Security Companies Practices and Policies" SSR Paper 3, Geneva: DCAF Publication Series.

Ripsman, N. ve Paul, M. T. V. (2005) "Globalization and the National Security State: A Framework for Analysis", International Studies Review, 7: 199-227.

Robertson, R. (1992) "Globalization", London: Sage.

Scholte, J. A. (2005) "Globalization: A Critical Introduction", Second Edition, New York: Palgrave Macvillan.

Schuurman, B. (2010) "Clausewitz and the New Wars Scholars", Parameters, Spring, 89-100.

Singer, W. P. (2001/2002) “Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry”, *International Security*, 26(3): 1-46.

Singer, W. P. (2003) “Corporate Warriors: The Rise of The Privatized Industry”, Ithaca New York: Cornell University Press.

Singer, W. P. (2004) “The Private Military Industry and Iraq: What Have We Learned and Where to Next?”, DCAF Policy Papers Series, Geneva.

Small, M. (2006) “Privatisation of Security and Military Functions and the Demise of the Modern Nation-State in Africa”, *Occasional Paper Series*: 1(2): 1-44.

Tangör, B. ve Yalçinkaya H. (2010) “Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler”, *Uluslararası İlişkiler*, 7(25): 127-154.

Thomas, C. (2007) “Globalization and Human Security”, A.Mc. Grew& Nana K. Plow (eds.) *Globalization, Development and Human Security*, 107-131.

Walters, M. (1995) “Globalization”, London: Routledge.

Yalçinkaya, H. ve Türkeş, K.T. (2008) “Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(7): 55-89.

Yalçinkaya, H. (2006) “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi”, *SBF Dergisi*, 61(3): 247-277.

Zabcı, Ç. F. (2004) “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, *Mülkiye*, Cilt: XXVIII, 243: 21-48.

İnternet kaynakları:

Department of Defense USA, (2016) “Contractor Support of U.S. Operations in the Uscentcom Area of Responsibility”, http://www.acq.osd.mil/log/ps/.CENTCOM_reports.html/5A_July_2016_Final.pdf, (04.07.2018)

Elliott J. “How Many Private Contractors are there in Afghanistan?,” 10 Aralık 2009, <https://www.globalpolicy.org/empire/us-military-expansion-and-intervention/afghanistan/48537.html> (01.02.2016)

Global Policy Forum (2012) <https://www.globalpolicy.org/nations-a-states/private-military-a-security-companies/50225-pmscs-a-the-un.html>, (09.09.2016)

MPRI http://www.mpri.com/web/index.php/content/careers/mpri_locations/, (15.12.2018)

New York Times (2002) <https://www.nytimes.com/2002/10/13/business/america-s-for-profit-secret-army.html>, (10.01.2019)

Report of the Defense Science Board, “Task Force on Contractor Logistics In Support Of Contingency Operations,” Haziran 2014, http://www.acq.osd.mil/dsb/reports/CONLOG_Final_Report_17Jun14.pdf, (10.10.2016)

U.S. Department of Defense, Secretary of Defense Ash Carter, News Transcript Remarks by Secretary Of Defense Ash Carter in a Media Availability, <http://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript-View/Article/873852/remarks-by-secretary-of-defense-ash-carter-in-a-media-availability>, (11.10.2016)

Thomas Gibbons-Neff, How Obama’s Afghanistan plan is forcing the Army to replace soldiers with contractors,” **The Washington Post**, <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/06/01/how-obamas-afghanistan-plan-is-forcing-the-army-to-replace-soldiers-with-contractors/#comments>, (10.10.2016)

Türkiye Gazetesi, (2016) “Orta Doğu’yu özel ordular dizayn ediyor”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/373003.aspx>, (28.05.2018)

UN (2017) Documents, List Of Peacekeeping Operations 1948 – 2017 https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_1.pdf, (15.12.2018)

Zenko M. (2015) “The New Unknown Soldiers of Afghanistan and Iraq,” Foreign Policy, <http://foreignpolicy.com/2015/05/29/the-new-unknown-soldiers-of-afghanistan-and-iraq/> (11.11.2018)